

axiomatikus kezelésnek; ha azonban az adattárban lévő dokumentumok egymás közötti viszonyát is figyelembe veszi, akkor már igen.

GOFFMAN és NEWILL (1967, 1970) kidolgozta a kommunikáció járványelméletét, amelyben a relevancia nem egyszer s mindenkorra meghatározott valami, hanem az egyéb változások függvényében maga is változik az időben. Eddigél ez az egyetlen elmélet, amely kísérletet tesz a kommunikációs folyamat dinamikájának a bemutatására.

HILLMAN (1964) logikai módszerekre alapozta elméletét, amit aztán COOPER (1971) a deduktív logika teljes következetességével fejtett ki. Kiindulópontja, hogy miként a logikában, a kommunikációban is az ítélet (a kijelentő mondat) az alapvető információhordozó egység. Föltételezi, hogy az információs igény és az információs keresőrendszer adatai ítéletekkel fejezhetőek ki, s ebből modellálja az egész folyamatot.

Ezek az elméletek a relevancia fogalmának egyik vagy másik oldalát vagy tulajdonságát vizsgálják, s mindeddig még egyik sem írta le a teljes mechanizmust, amely a relevancia fogalmat eredményezte. De itt is érvényes SARACEVIC szerint a régi mondás: *semmi sem gyakorlatibb, mint egy jó elmélet*, ezért továbbra is nagy súlyt kell helyezni az elméleti munkára, éppen a gyakorlatra kifejtett közvetett, de erős hatása miatt.

Összefoglalás

Az információ alapvető jelenség, épp olyan alapvető és zavarbaejtő, mint az anyag vagy az energia. A kommunikáció összetett folyamat, épp annyira összetett, mint az anyag átalakítása vagy az energia átvitele. A tudás tekinthető a legbonyolultabb emberi állapotoknak és a tudás kommunikációja a legbonyolultabb emberi folyamatnak. Mivel a relevancia központi jelentőségű a tudás, az információ és a kommunikáció szempontjából, ez szintén magában foglalja a bennük rejlő bonyolultságot, nehézségeket és ellentmondásokat. Intuitív módon általában közismert és elfogadott, hogy a relevancia fogalmának köze van a kommunikációs folyamat eredményességéhez, az eredmények helyességéhez, a kapcsolatok sikerességéhez. Ezért a relevancia fogalmát úgy tekinthetjük, mint a forrás és a címzett közötti kapcsolat hatékonyságának mértékét a kommunikációs folyamatban.

Mint ahogy bebizonyosodott, a relevancia különféle metszeteit nem lehet egymástól elszigetelten szemlélni. Ha a szorosabb vizsgálat kedvéért egyet-egyét ki is emelünk, ez esetben is tekintettel kell lennünk a többire. De ha ez így áll, akkor a metszetekben kell hogy legyenek közös jellegzetességek és elemek is, s következésképpen az egy-egy metszet szerint folytatott vizsgálódásnak minden egyes ilyen elemre ki kell térnie. (Egyelő-

re feltételezzük, hogy ezen elemek közé tartozik az ismeret, a válogatás, a következmény, a leképezés, a változás dinamikája, a kapcsolat, a redundancia.) Mivel, – mint ahogy bebizonyosodott – a relevanciát nem lehet egyetlen nézőpontból megközelíteni, ezért a relevancia további kutatása négy irányban lehetséges:

1. egy relevanciametszet minden elemének részletekbe menő vizsgálata;
2. egy-egy elem egy vagy több metszetben való meghatározása és összehasonlítása;
3. néhány elem egymásra való hatásának kimutatása;
4. néhány relevanciametszet – végső soron minden metszet – egymásra való hatásának kimutatása.

A tanulmányt független (a relevanciával foglalkozó kísérletek felsorolása) és a tárgyalás során hivatkozott irodalom bőséges, de gondosan válogatott jegyzéke (67 tétel) egészíti ki.

Advances in Librarianship. 6. köt. Ed. by Melvin J. Voigt, Michael H. Harris. New York – San Francisco – London. Academic Press. 1976. XVII, 291 p.

SARACEVIC, T.: *Relevance: a review of the literature and a framework for thinking on the notion in information science - Advances in Librarianship. 6. köt. Academic Press. 1976. p. 79–138./*

(Papp István)

A tudományos és műszaki információk integrációja a csehszlovák iparban

Az információs rendszerek integrálása nemcsak a racionalizálásnak eszköze, hanem egyben jelentős lépés az emberi ismeretek gyorsan növekvő halmazának rendszerezésében.

A cikk célja a csehszlovák ipar tudományos és műszaki tájékoztatásának integrációjára vonatkozó törekvések vázlatos ismertetése az 1976. március 31-i helyzetnek megfelelően.

A P 18–124–005 sz. állami feladat

Célja olyan kölcsönösen összefüggő módszertani, műszaki és szervezési intézkedésekből álló rendszer kidolgozása, amely lehetővé teszi tizenegy iparág műszaki, tudományos és gazdasági tájékoztatásának optimális továbbfejlesztését. Az alapelvek előzetes jóváhagyása után a megfelelő ágazati, ill. szakterületi információs központok szakembereinek közreműködésével dolgozták ki a terv egyes fejezeteinek megfelelő szervezési és módszertani kérdéseket taglaló önálló tanulmányokat. A

műszaki terv fő része a rendszer funkcionális jellemzőit tárgyalja az alábbi felbontás szerint:

információk gyűjtése,
tárolás,
keresés,
terjesztés,
osztályozás,
publikálás,
gazdasági hatékonyság.

Tekintettel az ipari ágazatokban időközben végbe ment átszervezésre (1970–1973. között) és a témát érintő 1974. évi kormányhatározatra, az illetékes szervek néhány módosítást rendeltek el, amelyek közül a legjelentősebbek:

az egységes megoldás elképzelésének feladása;
a műszaki terv ágazati és szakterületi tagozódás szerinti módosítása az ágazati minisztériumokkal való tárgyalások alapján.

A módosított tervet 1976. február 17-én hagyták jóvá.

A tudományos és műszaki információk integrálása

Az integrálás az információk tevékenység szempontjából a különféle egységek koordinált, egymást kiegészítő és egységes módszerekkel történő információfeldolgozást – információk tevékenységét – jelenti.

Az iparban az ágazati, szakterületi és vállalati információk központok közötti, az integrálás révén a kapcsolatoknak olyan formája alakul ki, amelyek lehetővé teszik bármilyen konkrét kérdés helyes és gyors megválaszolását.

Az információk rendszerek tervezésekor is meg kell tartani a tapasztalati és elméleti módszerek egyensúlyát. A tapasztalati módszerek használata általában fokozatos racionalizálást eredményez, megtartva ugyanakkor a rendszer alapelveit. Az elméleti módszer különösen akkor használható, ha alapvetően más megoldásra van szükség, vagy ha semmiféle tapasztalat nem áll rendelkezésre.

A P 18–124–005 állami feladat végrehajtásában a különböző szintű információk központok tevékenységének összehangolása során is megnyilvánult e két szemlélet összeütközése, mivel a hagyományos módszerek a belső igényeket teljes mértékben kielégítették, ugyanakkor akadályozták az integrációs törekvéseket. A feladatot megoldó kollektíva ezért úgy járt el, hogy a rendszereket kétféle szempont szerint csoportosította:

alrendszerek (az információkkal kiszolgált műszaki fejlesztési tevékenység ill. a dokumentumok típusa szerint);

részrendszerek (az információfeldolgozás technológiája és módszertana szerint).

Az al- és részrendszerek minden egyes találkozási pontján megvizsgálták a célszerű önállóság, ill. a célszerű integráció mértékét, és ennek alapján született meg a megfelelő tervezési megoldás.

Tudományágak és iparágak

A tudományágaknak számos rendszere ismeretes. Ezek közös tulajdonsága, hogy a fogalmak hierarchikus kapcsolatából indulnak ki. Az iparágak csoportosításában azonban az adott szervezeti egység kutatási, fejlesztési vagy gyártási szempontjainak megfelelő rendszerezésre lenne szükség. Mivel az egyes tudományágak és az iparágak között nincs meg a kölcsönösen egyértelmű kompatibilitás, a megoldás feltételezi, hogy

a természettudományi és a társadalomtudományi információk továbbra is a referálólapokból nyerhetők;

az ipari információk feldolgozása egyrészt a primer anyagok feltárásával, másrészt a szakosított mágnesszalagos szolgáltatások átvételével történik.

Integráció

Az integrációs törekvések végső célja olyan információk rendszer létrehozása, amelynek szerves részei nemzeti és nemzetközi információk rendszerek, pl. a KGST országok Nemzetközi Tudományos-Műszaki Információs Rendszere (NTMIR).

Az NTMIR keretein belül kétirányú integráció valósul meg:

nemzetközi specializált információk rendszerek (NSIR) integrációja;

nemzetközi ágazati tudományos és műszaki információk rendszerek (NÁTMIR) integrációja.

Ennek megfelelően az ágazati információk központok kapcsolata a különféle integrációs irányvonalakkal a következő:

a megfelelő NÁTMIR kijelölt nemzeti szerve; minden nemzetközi specializált információk rendszer eredményének felhasználója;

rész vesz az ágazat automatizált irányítási rendszerének kidolgozásában.

Csehszlovákiában az információk rendszerek részterveit az alábbi ágazatokban hagyták jóvá: faipar, energetika, konfekcióipar, bőrfeldolgozó ipar, tüzelőanyagok, nyomdászat, üvegipar, építőipar, gépipar és textilipar.

Az információk osztályozása, gépi feldolgozása

Az információk válogatásának döntő szempontja azok társadalmi hasznosíthatósága, különösen a nemzetközi

szakosítás és kooperáció által meghatározott ágazatokban.

Az NTMIR-ben egységesen érvényes eljárás elfogadásáig az egyes iparágak a helyi igényeknek legjobban megfelelő osztályozást alkalmazzák. Gyakorlatban folytatódik a deskriptoros osztályozásra való áttérés.

Az információfeldolgozás szempontjából kulcsfontosságú a számítástechnika alkalmazása. Az ágazati és szakterületi információs központok számítástechnikai igényei háromféle forrásból elégíthetők ki:

saját kezelésben lévő számítóközpont révén;

az illetékes minisztérium (vagy az automatizált irányítási rendszer néhány funkciójával megbízott szervezetek) számítóközpontjának felhasználásával;

a központi műszaki alap kapacitásának kihasználásával.

Lényeges feladat az információk felhasználóinak cím szerinti információs ellátása, valamint a felhasználók és a rendszer közötti visszacsatolásnak a megteremtése.

A külföldi tapasztalatok azt mutatják, hogy a felhasználók igényeinek felmérésére a leghatékonyabb módszer a felhasználó és a számítógép dialógusának feljegyzése (a felhasználó utasításainak rögzítése a számítógép memóriájában, majd a megadott kifejezések elemzése).

Továbbképzés

Az állami feladat megoldása során először a gépipari információs központok dolgozóinak továbbképzése valósult meg, de a továbbképzésben jelentős számban részt vettek más ágazatok dolgozó is. A jövőben e tevékenység a Tudományos-Műszaki és Gazdasági Tájékoztatói Központ (*Ustředí vědeckých technických a ekonomických informací - UVTEI*) és a Károly Egyetem Könyvtári és Tudományos Információs Tanszéke közötti szoros együttműködés keretében fog megvalósulni.

Nemzetközi együttműködés

A nemzetközi együttműködést az egyes ágazatok konkrét igényei szerint az illetékes minisztériumok irányítják. Az együttműködés lehet kétoldalú, a KGST-n belül pedig többoldalú. Ennek meghatározásában mindig az illetékes KGST bizottság álláspontja a döntő.

Jelentős eredmény az INFORMAS NÁTMIR megalapítása, amely a KGST tagországok teljes gépipari információs bázisává lett.

Tudományos és műszaki információs alrendszerei

A műszaki fejlesztés tervezését az alábbi részrendszerek szolgálják:

Prognózisok – az ilyen típusú alrendszerek módszertana, különös tekintettel a kiemelt szakterületek fejlesztésére;

Műszaki fejlesztési terv – az illetékes minisztérium műszaki fejlesztést irányítói munkájához szükséges tárgyi és egyéb mutatók szolgáltatása;

Kutatási és fejlesztési alap – az általános gépipari kutatási és fejlesztési alap helyzetének és lehetőségeinek áttekintése;

Műszaki tudományos együttműködés – a szocialista és kapitalista országokkal való együttműködést regisztráló információs alrendszer.

Az újítások és a minőség vonatkozásában az alábbi részrendszerek működnek:

Licencek – aktív és passzív licencek nyilvántartása, a *Licenc* folyóirat kiadása;

Gyártmányújítások – a csehszlovák termelési egységek és termékek információs gyűjteménye, a gyártmányértékelés módszereinek kidolgozása;

Minőség és megbízhatóság – a műszaki-gazdasági jellegű információkat tartalmazó adatbank összeállítása;

Ipari tervezés – az ipari tervezés irányításának speciális információi, az ipari tervezésben dolgozóknak nyújtott konkrét mérnöki segítség.

Iparjogvédelmi részrendszerek:

Szabadalmi irodalom – az ASZBA és az INPADOC rendszerekkel való nemzetközi együttműködés;

Találmányok és újítási javaslatok – a találmányi és újítási tevékenység statisztikai feldolgozása.

Egyéb információs részrendszerek:

Feladatirányítás – a P 18-124-005 állami feladattal összefüggő munkák és tágabb jelentőségű eljárások kidolgozása;

Szolgálati információs alrendszerek – a két gépipari minisztérium információs ellátása (több mint 200 információs profil), a COMPENDEX rendszer felhasználási lehetőségeinek vizsgálata és tezausz kidolgozása a tervezési munkákhoz.

Összefoglalás

Az ipari ágazatok információs rendszereinek integrálása nem öncélú. Az eddigiek során számos tervet kidolgoztak, így most már a tervek megvalósításának és felhasználásának feltételeit kell megteremteni. Ez a megfelelő ágazati információs központok, míg az irányítás a felettes ágazati minisztériumok műszaki-tudományos szekcióinak a feladata.

/THANNABAUER, V.: Integrace VTI v průmyslu ČSSR = Technická knihovna, 20. köt. 11. sz. 1976. p. 311-319./

(Pfliegel Péter)